

SEYDİ ALİ REİS

XVI. asrın büyük denizcilerinden biri de Seydî-Ali Reis'tir. Gerek babası, gerek büyük babası bahriye müsteşarı olan bu denizci çocuğu, 1498 yıllarına doğru İstanbul'da doğdu. 1522 Rodos fethine deniz subayı olarak katıldı. Kapdân-ı derya Barbaros Hayrettin Paşa'nın yanında yetişti. Kendisini çok takdir eden Barbaros, cihan tarihinin en büyük deniz vuruşmalarından biri olan 1538 Preveze savaşında, Türk Donanmasının sol kanat amiralliğini Seydî-Ali Reis'e verdi. Az zamanda Kanunî Sultan Süleyman'ın da dikkatini çekti. Kanunî, İran seferine çıkarken müşavir olarak onu da yanına aldı. Asrının en büyük hükümdarı olan Kanunî, bu bilgin, şair, güzel konuşan ve zeki amiralden çok hoşlanıyor, sık sık sohbet etmek üzere otağına çağırıyordu. Gene bir gün Haleb'de konuşurlarken, Kanunî kendisini Hint Okyanusu amiralliğine getirmek istediğini bildirdi. Seydî-Ali Reis'e yeni görevi 6 Aralık 1553 günü resmen tevcih edildi. Bu sırada 55-56 yaşlarında olması lâzım gelen Türk Denizcisi, ertesi gün Haleb'den hareket etti. 58 günde Bağdad yoluyla Basra'ya geldi. Bu limanda bulunan 15 kadirgadan müteşekkil Türk savaş filosunu alarak denize açıldı.

Basra Körfezi'nden çıkıp Aden Körfezi'ne girmek üzereyken, 9 ağustos 1554 günü 25 kadirgadan ibaret Portekiz donanması ile karşılaştı. Vuruşmada Portekizlilerin bir kadirgası batınca düşman, Türk filosunun önünden çekildi. 25 Ağustosta Seydî-Ali Reis, Aden Körfezinden Umman denizine geçmişti. 34 kadirgadan müteşekkil daha büyük bir Portekiz donanması ile karşılaştı. Türklerin iki mislinden fazla olan düşmanla dehşetli bir deniz savaşı başladı. 18 saat aralıksız devam eden savaş sonunda Türklerin 7 ve Portekizlilerin 6-Kadirgası battı. İki tarafın forsalarında da kürek çekecek güç ve topçularda top ateşleyecek takat kalmadı. Türkleri yok edemeyeceklerini anlayan kral nâibi Alfonso dö Noronha'nın oğlu Don Fernando'nun komutasındaki Portekizliler, geri çekildiler.

On bir kadirgası kalan Seydî-Ali Reis, birkaç gün sonra da "tûfân-ı fil" denen korkunç bir Hind Okyanusu tayfunu ile karşılaştı. Biraz da dalgaların esiri olan Türk filosu, güneydoğuya doğru yol alarak Hindistan kıyılarına vardı. 3 kadirga da burada karaya vurdu. Geri kalan ve onarılması az zaman içinde mümkün olmayan 8 kadirgayı Seydî-Ali Reis, toplarıyla beraber, Türkiye'nin öteden beri desteklediği Gucarat Sultanlığı'na verdi. İstanbul'a dönünce hükümete göstermek üzere bir makbuz aldı. Seydî-Ali Reis, hayatta kalan levendlerinin çoğunu da Gucarat Sultanlığı hizmetine verdi. Esasen yarım yüzyıldan beri bu Müslüman Hind devletinin amiralleri ve topçu generalleri hep Osmanlı Türkü idi. Seydî-Ali, 50 levendiyle Hindistan'a daldı. Aylarca süren bir seyahatten sonra Hindistan Türk İmparatorluğunun başkenti olan Agra'ya vardı. Timuroğlu Hümâyûn Şah, Türkler'i sevinçle karşıladı. Bâbur Şâh'ın oğlu olan

bu hükümdar, Türk Amiraline vezirlik bile teklif etti. Ancak Hümâyûn 26 ocak 1556 günü, kütüphanesinin üst raflarından bir kitap almak üzere tırmandığı merdivenden düşerek 48 yaşında öldü. Seydî-Ali ile 50 levendine gene yolculuk görünmüştü. Türk denizcileri, 5 ay sürecek yeni seyahatlerine başladılar. Agra'dan hareket ederek Lâhûr'a ve Kâbil'e geldiler. Afganistan'dan Türkistan'a geçtiler. Semerkand, Buhârâ ve Hıve'den İran'a indiler. Meşhed'den İran Türk İmparatorluğunun başkenti olan Kazvîn'e vardılar. Şah Tahmasb tarafından kabul edilen Seydî-Ali Reis, Şah İsmail'in oğlu ve yeryüzünün Kânunî'den sonra gelen en kudretli hükümdarı olan Safevî imparatorundan da iltifat gördü. Tebriz'den Türkiye topraklarına girdi. Bağdad -Musul- Diyarbakır - Ankara yoluyla İstanbul'a geldi. Fakat Kanunî, Edirne'deydi. 1 Mayıs 1557'de Galata'daki konağına inen Seydî-Ali Reis, bir hafta sonra Edirne'deydi. Kanunî Sultan Süleyman'a Haleb'de veda etmesinin üzerinden tam 3 yıl, 5 ay geçmişti. Denizcilere büyük zaafı olan Kanunî, Seydî-Ali Reis'i birçok defalar kabul ederek bütün macerasını dinledi ve bu seyahatini kaleme almasını emretti. Seydî-Ali Reis, Kanunî'ye, Türkistan Hakanı ve Gucarat Şahı'ndan Hint Racalarına kadar büyüklü küçüklü hükümdarlardan 30 kadar mektup getirmişti. Bunların kimi İktisadî veya askerî yardım istiyor, kimi dostluk ve kulluk arz ediyordu. Bundan sonra Seydî-Ali Reis, 1560 Cerbe savaşıma katıldı. Preveze'den sonra Türkler'in tarihleri boyunca kazandıkları en büyük deniz zaferi olan bu savaşta da amirallik etti. 1563 yılının ocak ayında, takriben 65 yaşında, Galata'daki devrinin denizci, bilgin ve şairlerinin toplantı yeri olan büyük konağında huzur, şan ve şeref içinde öldü. Seydî-Ali Reis, en az amiralliği derecesinde coğrafya, matematik ve astronomi bilgini olmakla da ünlüdür. Ayrıca şair olarak da devrinde büyük şöhret yapmıştır. Büyük Türk astronomu Ali Kuşçu'nun Fâtih'in emriyle yazdığı Fethiye adlı ünlü astronomi kitabını Farsça'dan Türkçe'ye çevirmiştir. Mir'ât-ı Kâinat adında bir matematik kitabı yazmıştır. Fakat dünyaca meşhur eserleri Muhit adlı deniz coğrafyasına ait kitabıyla Hindistan gezisini anlatan Mir'âtu'l-Memâlik (Ülkelerin aynası)'tir. Bu eserler, Türk amiralini XVI. asrın en büyük bilginlerinden biri derecesine ulaştırmaktadır. Sey-iî-Ali Reis'in bu kitapları Almanca'ya İngilizce'ye, Fransızca'ya, Özbekçe'ye, İtalyanca'ya çevrilerek birçok defalar basılmıştır.

Kaynak: Yılmaz Öztuna, Türk Tarihinden Yapraklar, MEB, İstanbul, 1989. S. 187-190